

УДК 81'06:811.161.2 (045)

Лідія ВЕРХУЛЕВСЬКА

ВНЕСОК УКРАЇНСЬКИХ ТЕРМІНОЛОГІВ У МОВО- ЗНАВСТВО ХХ СТОЛІТТЯ

Пропонована стаття відтворює шлях розвитку української термінології та становлення науки про неї. Йдеться про внесок українських термінологів у мовознавство ХХ століття, зібрання великого фактичного матеріалу з української термінології й опублікування термінологічних словників із різних галузей науки, техніки, мистецтва тощо.

Ключові слова: українська термінологія; термінологічні словники; українська наукова термінологіка; галузеві словники; перекладні, вузькогалузеві, загальнотехнічні словники; спеціальні словники тлумачно-довідкового характеру; лексикографічні праці.

Усебічний розвиток української мови, вживання її в урядових установах і громадських організаціях, масове видання українською мовою наукової, суспільно-політичної, технічної та іншої спеціальної літератури, існування української преси створили ту реальну основу в перші десятиріччя ХХ ст., на якій далі формувалася українська термінологія.

Уже в 20-ті роки ХХ ст. зібрано великий фактичний матеріал з української термінології й опубліковано десятки термінологічних словників із різних галузей науки, техніки, мистецтва тощо. При новоствореній Українській академії наук та інших наукових і навчальних закладах виникло чимало різних термінологічних комісій, які в 1921 р. об'єдналися в Інститут наукової мови, згодом Інститут української наукової мови, очолений академіком А. Ю. Кримським. На цей інститут було покладено завдання спрямовувати процес розвитку української наукової мови, опрацьовувати українську термінологію з найрізноманітніших галузей науки.

За десять років (1923–1932) Інститут української наукової мови опублікував 30 томів оригінальних словників, а також два томи попередньо зібраних термінологічних матеріалів (їх скатологізував і бібліографічно описав Олександр Григорович (див. його працю «Українська Академія наук у Києві» – список словників 1918–1933. Торонто., 1957). Більшість із них двомовні, російсько-українські, з додатком показника українських термінів. Але маємо в цій серії

також тримовні словники (з фізики і біології) та чотиримовні (з математики й астрономії). Шість номенклатурних словників у серії мають основний реєстр латинський. З них чотири, а саме словники зоологічної номенклатури, містять також додаткові показники мовами: українською, російською, німецькою, французькою та англійською. Словник музичної термінології включає також італійську мову. У згаданому 10-річному періоді надруковано також чимало словників поза межами Академії.

Коли прийшов присмерк, а згодом і розгром «українізації», багато словників залишилося невиданими, а видані – знищували. За даними Народного Комісаріату Освіти, у 1933 р. вже були набрані (але в світ не вийшли) словники таких галузей науки, техніки й культури: зоологія, кераміка й скло, лісівництво, метеорологія, театр, фізика, виробництво шкіри. У 1933 р. виготовлено і здано до видавництва словники ветеринарії й зоотехніки, органічної хімії, соціальної економіки та фізичної географії. В Інституті наукової мови опрацьовано словники: військової справи, неорганічної хімії, поліграфії, цукроварства, харчової промисловості та два технічні словники: російсько-український та німецько-український.

Отже, у 1923–1932 рр. вийшло друком біля 52 назв термінологічних і галузевих словників. Під кінець цього десятиліття друкувалося 8 словників, а 4 здано до друку. У рукописі або в опрацьованні було 13 додаткових словників. Така творча робота не має, мабуть, прецеденту в історії лексикографії будь-якого народу. Тому масмо повне право десятиріччя 1923–1932 рр. назвати «золотим десятиріччям» української термінології.

Після засудження словників золотого десятиріччя за «націоналістичне шкідництво» всі надруковані вже словники було усунуто з книгарень і бібліотек. Знищено також всі словники, що були вже в друку чи в різних стадіях опрацьовання. Щоб заповнити утворену пустоту у термінологічному мововжитку, «вичищена» та реорганізована Академія Наук випустила в 1934–1935 рр. серію «термінологічних бюлетенів», а саме: медичний, ботанічний, математичний, фізичний, виробничий.

У чотирьох з названих бюлетенів «виправлено» чотирнадцять з половиною тисяч термінів. Деякі уявлення про розмір цієї «чистки» дістанемо, порівнюючи кількість виправлених термінів з числом усіх термінів у чищених словниках. Такий розрахунок показує, що в

них «деукраїнізовано» приблизно 50–80 відсотків оригінальних термінів.

Ця зросійщена («зінтернаціоналізована») термінологія п'ятох бюлетенів лягла в основу термінологічного мововжитку в УРСР після 1933 року.

Термінологічне словникарство кінця 40—50-х років ХХ століття успадкувало від попередніх десятиліть і багаті національні традиції термінографії Наукового товариства імені Шевченка, Інституту української наукової мови, і наслідки її тотального винищення у 30-х роках. У цей час термінологічні словники друкувалися поодинокими виданнями. Першою лексикографічною працею, яка вийшла в повоєнні роки, був латинсько-українсько-російський словник медичної термінології (укладач М.Ф. Книпович)

Поновлено видавничу діяльність у сфері термінології в УРСР аж у 1959 р. Тоді Словникова комісія Академії наук УРСР почала видавати серію російсько-українських термінологічних словників. У передмові до нової термінологічної серії розгром української термінології Золотого десятиліття згадано двома реченнями: «Термінологічні словники з деяких галузей знання, видані на Україні 20–30 років тому, тепер застаріли і втратили практичну цінність. Крім того, вони мають серйозні методологічні помилки».

Повного і точного бібліографічного опису термінологічних словників, що з'являються від 1957 р., мабуть, немає. Частково це робить «Список термінологічних словників та споріднених праць» М. Пезанського, що охоплює роки 1957–1968 (Михайло Пезанський «Список термінологічних словників та споріднених видань, опублікованих в УРСР в 1950-их та 1960-их роках». У збірнику «Український інженер». Нью-Йорк (Т-во українських інженерів Америки, Відділ в Нью-Йорку, 1969, 78 с.). У цьому списку, у підрозділі «Словники і визначники», подано 30 назв.

Цінним набутком української науки, а також і термінології треба вважати імпозантну двотомну «Енциклопедію кібернетики» (Київ, 1973). Це перша такого роду праця в слов'янському світі. Через те, що кібернетика – наука нова і в СРСР її вперше розвинули українські вчені, то в цій праці українська термінологія творена вільно, без обов'язкового наслідування російської. Із термінологічного погляду важлива також тритомна «Сільськогосподарська енциклопедія» (Київ, 1970–1972).

Підсумовуючи, можна сказати, що від 1935 р. українська термінологія мало змінилася, очевидно, поза поширенням її лексичного фонду новими термінами. Все-таки є певні докази, що в УРСР наявний спротив проти накиненої зросійщеної термінології. Внаслідок цієї прихованої боротьби між русифікаторами і оборонцями чистоти мови рівень поросійщення радянських видань, а зокрема словників, помітно неоднаковий. Як приклад, візьмемо переклад англійського терміну *sensor*. Це відносно поширений новий термін, якого не фіксували ще словники Золотого десятиліття. Російський переклад цього терміну є датчик. Ми простежили цей термін у 15-х російсько-українських та одномовних словниках, виданих в роках 1959–1974. Дев'ять словників мають як український відповідник слово *датчик*. Чотири словники дають слово *давач*, а два словники містять обидва переклади слова.

Хоч термін *давач* і є калька російського *датчик*, він все-таки відповідає духові української мови, тоді як *датчик* – це неприхований росіянізм. Варто підкреслити, що зросійщений термін *датчик* дають як єдиний український відповідник такі авторитетні й великі за обсягом словники Академії Наук УРСР, як от: «Російсько-український словник» (Київ, 1968), «Російсько-український технічний словник» (Київ, 1961) та «Словник української мови» (том II, Київ, 1971).

У зв'язку з бурхливим розвитком науки й техніки у наступні десятиліття з часом виникла потреба створення нових, повніших, досконаліших термінологічних словників. Такі словники були створені протягом 60–70-х років, їх було видано понад два десятки і в основній своїй масі вони були перекладними, переважно російсько-українськими. Ці словники були створені за завданням Президії АН УРСР співробітниками Академії – спеціалістами відповідних галузей науки, однак за активної участі лексикографів-філологів. Робота над цими словниками очолювалась спеціально створеною Словниковою комісією під головуванням Й. З. Штокала. За період 1959–1970 рр. видавництво АН УРСР випустило у світ російсько-українські термінологічні словники з фізики – 16 тис. термінів, гірничої справи – 20 тис., хімії – 6 тис., геології – 19 тис., математики – 12 тис., гідротехніки – 13 тис., машинознавства та загального машинобудування – 16 тис., електротехніки – 30 тис.,

теплотехніки та газотехніки – 9 тис., фізіології – 15 тис., ветеринарії – 12 тис. термінів та ін.

Крім вузькогалузевих словників виходили й загальнотехнічні, сільськогосподарські, суспільно-економічні словники, з яких на особливу увагу заслуговують «Російсько-український технічний словник», що вийшов у Держтехвидаві УРСР і включав 80 тис. термінів (К., 1961), «Російсько-український сільськогосподарський словник» з реєстром понад 32 тис. слів (К., 1963), «Російсько-український словник соціально-економічної лексики», що мав реєстр понад 20 тис. слів і виходив двома виданнями – 1969 і 1975 рр.

Ці словники, безсумнівно, сприяли дальшій нормалізації української науково-технічної, виробничої, суспільно-економічної термінології.

Поряд з галузевими перекладними словниками українською мовою було опубліковано й цілу низку галузевих словників-довідників енциклопедичного, тлумачно-пояснювального типу, з яких відзначимо «Словник лінгвістичних термінів», укладений Є. В. Кротевичем і Н. С. Родзевич (К. : Вид-во АН УРСР, 1957), «Словник лінгвістичних термінів», укладений Д. І. Ганичем й І. С. Олійником (К. : Вища шк., 1985), «Словник літературних термінів», укладений В. М. Лесиним і О. С. Пулинцем (К. : Рад. шк., 1965; 3-тє вид., 1972), «Короткий тлумачний математичний словник», укладений А. С. Бугаєм (К. : Рад. шк., 1964), у видавництві УРЕ вийшла також низка словників цього типу, зокрема такі, як «Політичний словник» (1971), «Економічний словник» (1973), «Юридичний словник» (1974), «Біологічний словник» (1974), майже кожен з яких витримав по два і більше видань, а також суто енциклопедичні видання типу чотиритомної «Енциклопедії народного господарства Української РСР» (1969–1972), чотиритомної «Радянської енциклопедії історії України» (1969–1972), двотомної «Енциклопедії кібернетики» (1973) та ін.

Зі словників, присвячених спеціальним шарам української лексики, зокрема власним назвам, перше місце, безсумнівно, посідає «Словник гідронімів України», створений колективом авторів під керівництвом К. К. Цілуйка (К. : Наук. думка, 1979). До нього треба додати ще два невеличкі словники з української антропонімії, зокрема українсько-російський та російсько-український «Словник

власних імен людей», підготовлений в Інституті мовознавства ім. О. О. Потебні, який вийшов уже кількома виданнями (1-ше вид. – К. : Вид-во АН УРСР, 1954; 6-те вид. – 1985) і «Довідник українських прізвищ» (К. : Рад. шк., 1968), упорядкований Ю. К. Редьком, а також короткий «Топонімічний словник-довідник Української РСР» (К. : Рад. шк., 1973), упорядкований М. Т. Янком. Ці словники сприяли усталенню правильного вживання власних назв.

Окремо необхідно відзначити широке розгортання досліджень власних назв, що набрало особливого розмаху протягом 70–80-х років. Тут, крім збірників, в яких друкувалися матеріали республіканських міжвузівських ономастичних конференцій (Питання топоніміки та ономастики. – К. : Вид-во АН УРСР, 1962; Питання ономастики. – К. : Наук. думка, 1965; Ономастика. – К. : Наук. думка, 1966; Питання гідроніміки. – К. : Наук. думка, 1971; Питання ономастики південної України. – К. : Наук. думка, 1974; Питання сучасної ономастики. – К. : Наук. думка, 1976 та ін.; пор. також спеціальний випуск збірника «Мовознавство», Т. 14, 1957 та ін.), а також «Повідомлення Української ономастичної комісії», в яких опубліковано багато статей з різних галузей української ономастики, необхідно відзначити низку монографій:

1) з *топоніміки*, зокрема ойконіміки (назви населених пунктів); Карпенко Ю. О. Топонімія Буковини. – К. : Наук. думка, 1973; Лобода В. В. Топонімія Дніпро-Бузького межиріччя. – К. : Вища шк., 1976; Карпенко Ю. О., Бевзенко А. Т., Гагкаєв К. Є., Касим Г. Ю., Рядченко Н. Г., Стичишина Л. П., Терешко Л. С. Топонімія південно-східної Одещини. – Одеса : ОДУ, 1975; Горпинич В. О., Лобода В. В., Масенко Л. Т. Власні назви і відтопонімічні утворення. – К. : Наук. думка, 1977; Купчинський О. А. Найдавніші слов'янські топоніми України як джерело історико-географічних досліджень (географічні назви на -ичі). – К. : Наук. думка, 1981, та ін.;

2) з *гідроніміки*: Стрижак О. С. Назви річок Полтавщини. – К. : Вид-во АН УРСР, 1963; Його ж. Назви річок Запоріжжя і Херсонщини. – К. : Наук. думка, 1976; Муромцев І. В. Словотворчі типи гідронімів (басейн Сіверського Дінця). – К. : Наук. думка, 1966; Трубачов О. Н. Названия рек правобережной Украины. – М. : Наука, 1968; Корепанова А. П. Словотворчі типи гідронімів нижньої Десни. – К. : Наук. думка, 1969; Отін Є. С. Гідроніми східної України. – К. :

Донецьк : Вища шк., 1979; Франко З. Т. Граматична будова українських гідронімів. – К. : Наук. думка, 1979; Масенко Л. Т. Назви річок Інгуло-Бузького басейну. – К. : Наук. думка, 1980; Карпенко Ю. О., Бевзенко А. Т., Зеленко А. П., Касим Г. Ю., Мінкевич Е. Е., Рядченко Н. Г. Гідроніми Нижнього подністров'я. – К. : Одеса : Вища шк., 1981; Железняк І. М. Рост і етнолінгвістичні процеси середньонадніпрянського Правобережжя. – К. : Наук. думка, 1987 та ін.;

3) з *антропоніміки*: Редько Ю. К. Сучасні українські прізвища. – К. : Наук. думка, 1966; Чучка П. П. Антропонімія Закарпаття (Особові імена). – Ужгород : Ужгород. ун-т, 1970; Сухомлин І. Д. Питання антропоніміки в українській мові. – Дніпропетровськ : Дніпропетр. ун-т, 1975; Худаш М. Л. З історії української антропології. – К. : Наук. думка, 1977; Керста Р. Й. Українська антропонімія XVI ст. (Чоловічі іменування). – К. : Наук. думка, 1984, та ін.

Навіть з одного лише переліку праць з української ономастики видно, що найкраще досліджена українська гідронімія, а якщо врахувати вже згадуваний «Словник гідронімів України», то саме вона одержала найновіший суцільний опис з усієї території Української РСР. Що ж до інших класів власних назв, то, наприклад, ойконіми суцільно описані лише на території Закарпаття (низка солідних статей К. Й. Галаса), Буковини (Ю. О. Карпенко), Миколаївщини (В. В. Лобода), Одещини (співробітники кафедри загального і слов'янського мовознавства Одеського університету за керівництва Ю. О. Карпенка) та частково деяких інших місцевостей (наприклад, Львівщини – Є. М. Посацько-Черняхівська), а такий клас антропонімів, як прізвища, потребує доопрацювання.

На жаль, 80-ті роки позначені спадом спеціальної лексикографії. Назагал за десятиріччя вийшло у світ лише близько 20 видань здебільшого енциклопедично-довідкового типу. Про стан словникарської праці цього періоду красномовно свідчить те, що в Україні в окремі роки не було видано жодного словника спеціальної лексики.

Небувале піднесення термінографічної праці спостерігаємо з початку 90-х років, що викликано впровадженням Закону «Про мови в Україні», діяльністю Товариства української мови «Просвіта», проголошенням незалежності України. До словникарської роботи

залучилися численні індивідуальні дослідники, творчі колективи, спеціалізовані організації, зокрема Термінологічна комісія з природничих наук при Національному університеті імені Т. Шевченка, Фізико-математично-астрономічна термінологічна комісія при Інституті фундаментальних досліджень Української наукової асоціації, Видавничо-термінологічна комісія при Львівській політехніці, Термінологічна група при Чернівецькому державному університеті.

Упродовж 1990-2006 років вийшло в світ понад 550 термінологічних словників із найрізноманітніших галузей знань. Практично протягом усього десятиліття простежується тенденція до зростання та високий рівень динамічності термінологічної лексикографії.

Універсальні словники, які охоплюють всі провідні напрямки знань, поповнилися підготовленим в Інституті мовознавства імені О.О.Потебні та Інституті української мови НАН України «Російсько-українським словником наукової термінології» (близько 320 тис. термінів) в 3-х томах, перший з яких «Суспільні науки» (до 100 тис. термінів) вийшов у 1994 році, другий – «Біологія. Хімія. Медицина» (близько 100 тис. термінів) – у 1996, третій – «Математика. Фізика. Техніка. Науки про Землю і Космос» (близько 120 тис. термінів) – у 1998 році.

Багатогалузеві словники охоплюють термінологію кількох суміжних галузей науки й техніки, які оперують переважно спільним поняттєво-термінологічним апаратом. До цього виду словників можна зарахувати «Словник російсько-український політехнічний» (Київ, 2000) на 40 тис. термінів, що його уклав В.С.Підлипський. В Інституті української мови НАН України було створено академічну працю, яка витримала вже 2 видання – «Новий російсько-український словник-довідник» (Київ, 1998, 1999), який вміщує 100 тис. термінів юридичної, банківської, фінансової, бухгалтерської та економічної сфери.

Галузеві словники становлять найвагомішу частину термінологічної лексикографії і охоплюють найрізноманітніші напрямки суспільної діяльності, науки й техніки: предметний показник охоплює до 400 рубрик.

Найбільш ґрунтовно опрацьовано спеціальну лексику економіки й менеджменту (73 словники), медицини (57),

юриспруденції (30). Вона широко відображена в перекладних, тлумачних, тлумачно-перекладних словниках.

Лексикографічні праці економічної тематики відображають як галузеву термінологію загалом, так і за напрямками економічної сфери: банки, фінанси, мікроекономіка, ринкова економіка, зовнішня економіка, фондовий ринок, біржова торгівля, бухгалтерія та інші. Медична термінологія відображена у словниках, які охоплюють до 50 різноманітних термінологічних підсистем медицини: стоматологію, хірургію, травматологію, кардіологію, онкологію, ортопедію, фармакологію, імунологію, судову медицину, військову медицину, дерматологію, неврологію та багато інших. Привертає увагу численність авторських колективів, які паралельно опрацьовують термінологію цих галузей, передусім медицини. Тому особливо актуалізується проблема вироблення єдиних методологічних засад укладання термінологічних словників, уніфікації та стандартизації поняттєво-термінологічного апарату, прийняття узгоджених рішень щодо термінотворення і терміновживання.

Високий рівень репрезентативності притаманний словникам з таких галузей, як хімія, інформатика, комп'ютерна техніка, ділове спілкування, програмування, математика, екологія, техніка, будівництво, біологія, сільське господарство, політологія, педагогіка, мовознавство, військова справа, електроніка, авіація, ракетно-космічна техніка.

Цікавий пласт спеціальної лексики охоплюють словники, які кількома виданнями представляють галузі інтелектуальної, виробничої, мистецької діяльності: музика (4), богослов'я (3), морська справа (2), нумізMATика (2), скульптура, образотворче мистецтво, виноробство, митна служба, геральдика, риторика, реклама, гончарство (по 1).

Вузькогалузеві словники відображають окремі підсистеми галузевих термінологій. У межах сільськогосподарської тематики можна виділити англо-російсько-український словник, присвячений термінології бджільництва на 6500 термінів (Київ, 1997), російсько-український і українсько-російський словник з пшениці (Харків, 1995).

Асоціація фахівців з нерухомості здійснила лексикографічне опрацювання термінології однієї із систем фінансово-економічної

сфери та опублікувала видання «150 термінів із словника ріелтора» (Київ, 1996) – укладач О. О. Бондаренко та інші.

До вузькогалузевих можна зарахувати словники, які відображають термінології певної навчальної спеціальності чи ще більш обмеженої тематики – курсу. Цей різновид словників, як правило, розвивають вищі навчальні заклади для забезпечення навчального процесу. Так, у Національному авіаційному університеті укладено російсько-український словник – довідник термінів і словосполучень з авіоніки, російсько – український словник спеціальних термінів з технології авіаційних пально-мастильних матеріалів та тлумачний словник авіаційних термінів.

Виходять словники, які відображають поняттєво-термінологічний апарат певної наукової теорії. До уваги вітчизняних науковців, студентів економічних спеціальностей у 2000 році представлено нове перекладене видання – «Словник сучасної економіки Макміллана» авторства Д. Т. Едісона та інших.

Виходять у світ словники, які відображають термінологію окремого видання. Так, для полегшення користування хімічними довідниками «Бейльштейн» і «Гмелін» створено та видано окреме видання «Німецько-російсько-український словник» (Київ, 1993).

Традиції лексикографічного опрацювання індивідуально-авторської термінології, яку використовував чи творив окремії науковець чи письменник, небагаті – ще 1966 року опубліковано «Словник літературознавчих термінів Івана Франка» (укладачі С. П. Пінчук, Е. С. Регушевський). У 90-х роках результатом вивчення термінологічної лексики в мові письменника став словник Б. Леськів «Фігури мови Тараса Шевченка» (Тернопіль, 1998), який охоплює 154 терміни, які використав поет (за «Кобзарем», Київ, 1967). Словник містить цікаві матеріали для дослідження процесу детермінологізації на етапі становлення української наукової термінології в середині ХІХ століття.

Якщо в попередні роки багатомовні перекладні словники були нечисленними, то за останні десять років подання термінів-відповідників трьома й більше мовами стало характерною рисою термінологічної лексикографії. Серед багатомовних словників найпоширенішу групу становлять тримовні, в яких до українських і російських рядів додано здебільшого англійський, рідше німецький, французький, латинський або польський. У тримовних медичних

словниках до українського і латинського рядів наведено англійські або російські відповідники. Оригінальна тематика багатомовного словника авторства І. О. Ольхового, що вийшов у Київському університеті імені Тараса Шевченка, – «Французько-українсько-російський словник термінів і скорочень протиповітряної оборони країн НАТО», в якому відтворено близько 900 термінів і 500 скорочень.

Реформування економіки країни, впровадження ринкових відносин зумовило актуалізацію суспільних потреб на інформацію про новий поняттєво-термінологічний апарат. Саме блок тлумачних словників з економіки, підприємництва, менеджменту є найчисленнішим – 38 словників, з яких 11 охоплюють фінансову й банківську термінологію.

Близькими до тлумачних словників за способом опису термінологічної лексики є різнопланові довідники, довідники-словники, які містять терміни та їх визначення, номенклатуру, персоналії, довідковий матеріал. Опубліковано понад 80 видань з гуманітарних і соціальних наук: економіки, політології, релігієзнавства, українознавства, етнографії, психології, музики, нумізматики, туризму; природничих наук: медицини, географії.

Термінологічні словники входять до складу серій, які охоплюють різножанрову літературу, – «Від А до Я», «Бібліотека фахівця», «Nota bene!», «Трансформація гуманітарної освіти в Україні», а також до спеціалізованих серій, що об'єднують суто лексикографічні праці: бібліотека словників «In Jure», «Нові словники», серія навчальних словників і довідників «Medicina polyglotta». Так, у термінографічній серії «СловоСвіт», заснованій 2000 року у Технічному комітеті стандартизації науково-технічної термінології, першим виданням був «Англійсько-український словник інженерії доквілля» Т. Балабана, який охопив близько 15 тис. інженерних, медичних, біологічних, правничих та суміжних з ними термінів, переважно більшість яких подано з тлумаченнями чи з довідковими відомостями. Окремо винесено словник назв і документів урядових установ англomовних країн та українсько-англійський покажчик базових слів словника-довідника. Сьогодні у термінографічній серії «СловоСвіт» вже видано чотири словники, зокрема з теплоенергетики, профілактичної та екологічної токсикології, гідравліки та санітарії.

Термінологічні словники, особливо тлумачні та тлумачно-перекладні, використовують у навчальному процесі як довідкову базу. Виходять термінологічні праці, які поліграфічно оформлені як окремі видання, але становлять один із томів багатотомних наукових, навчальних видань. Наприклад, у тритомному навчальному посібнику «Основи підприємництва» (Київ, 2000) В. І. Павлова 3-й том становить тлумачний словник бізнесових термінів. У двотомнику «Міжнародне гуманітарне право» (Київ, 1999) у другому томі вміщено словник основних термінів і понять філософсько-правової доктрини регулювання збройних конфліктів.

Термінологічні словники, відображаючи лексику спеціальної сфери, мають чітко окреслене функційне призначення – відображати поняттєво-термінологічний апарат різних галузей науки й техніки та забезпечувати наукову, навчальну, виробничу діяльність. Це зумовлює критерій відбору термінологічного матеріалу за читацькою адресою.

Широкий розмах словникарської праці в Україні протягом першого десятиріччя незалежності, творчі зв'язки з науковими осередками діаспори свідчать, що українська термінологічна лексикографія активно і плідно розвивається, вдосконалюються методологічні засади термінографічної роботи, розширюється коло лексикографічно опрацьованих галузей знань. Незважаючи на труднощі й суперечності розвитку упродовж другої половини ХХ століття, термінологічна лексикографія прагне до очищення української мови від невластивих їй елементів і відновлення її питомих рис, виступає потужним чинником формування та утвердження української фахової мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бевзенко С. П. Історія українського мовознавства. Історія вивчення української мови / С. П. Бевзенко. – К. : Вид-во «Вища школа», 1991. – 231 с.
2. Гольденберг Л. І. Українська мова (бібліографічний покажчик) / Л. І. Гольденберг, Н. Ф. Королевич – К. : Вид-во АН УРСР, 1963. – С. 115–125.
3. Горещький П. Й. Історія української лексикографії / П. Й. Горещький. – К. : Вид-во АН УРСР, 1963. – 257 с.

4. Мовознавство на Україні за п'ятдесят років. – К. : Вид-во «Наукова думка», 1967. – 454 с.

5. Розвиток мовознавства в УРСР 1967–1977. – К. : Вид-во «Наукова думка», 1980. – 247 с.

6. Сучасна українська літературна мова / [за ред. акад. І. К. Білодіда]. – К. : Вид-во «Наукова думка», 1973. – 439 с.

7. Панько Т. І. Українське термінознавство : підручн. / Т. І. Панько, І. М. Кочан, Г. П. Мацюк. — Львів : Світ, 1994. — 216 с.

Стаття надійшла до редакції 25.10.10

L. Verkhulevska

THE CONTRIBUTION OF UKRAINIAN TERMINOLOGISTS IN LINGUISTICS OF THE XX CENTURY

The offered article reflects the way of Ukrainian terminology and the relative science development. It speaks of the Ukrainian terminologists contribution in linguistics of XX century, gathering of the big actual material on the Ukrainian terminology and publication of terminological dictionaries from different branches of science, techniques, art and etc.

Key words: the Ukrainian terminology; terminological dictionaries; Ukrainian scientific terms; terminology formation; monolingual, bilingual, threelingual dictionaries; branch dictionaries; translation, narrow branch, common technical dictionaries; toponymics, onomasiology; special dictionaries of sensible-help character; lexicographic works.

УДК 81'276.6:355(045)

Світлана ВОДОЛАЗЬКА

РОБОТА РЕДАКТОРА НАД ОСОБЛИВОСТЯМИ ВЖИВАННЯ ВІЙСЬКОВОЇ ЛЕКСИКИ В ТЕКСТІ

У статті досліджуються особливості вживання військової лексики в сучасній українській мові та принципи роботи редактора над правильністю слововживання. Аналізується формування україномовного військового словника, функціональної та структурної типології військової лексики. Визначаються чинники, що впливають на її формування та розвиток.

Ключові слова: військова лексика, військовий термін, військовий сленг, функціональна типологія, структурна типологія, словотвір лексики.

Значущим завданням лексикології є детальний аналіз і вивчення словникового складу мов і зокрема, специфіки лексичного